

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

"Biologisk mångfald skapas inte på asfalten inne i Uppsala"

– En empirisk studie om miljömål och motivation hos konventionella lantbrukare i Uppsala kommun

"Biodiversity is not created on the asphalt in Uppsala"

– An empirical study of environmental goals and motivation among conventional farmers in the Municipality of Uppsala

Matilda Hillerius

"Biologisk mångfald skapas inte på asfalten inne i Uppsala"

- En empirisk studie om miljömål och motivation hos konventionella lantbrukare i Uppsala kommun.

"Biodiversity is not created on the asphalt in Uppsala".

- An empirical study of environmental goals and motivation among conventional farmers in the Municipality of Uppsala.

Matilda Hillerius

Handledare: Elinor Carlbrand, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för Stad och Land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för Stad och Land

Omfattning: 30 hp

Nivå: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2017

Omslagsbild: Bilden är från google open access - bilder på biodiversity.

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Biologisk mångfald, miljömål, motivation, dialog

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Riksdagen har beslutat att vi ska ta hand om våra miljöproblem nu, inte lämna över dessa till framtida generationer. Sveriges miljömål är riktmärken för detta miljöarbete. Ett av riksdagens 16 nationella miljömål är ett *rikt växt- och djurliv*. (Naturvårdsverket, 2016) Målet syftar till att bevara och nyttja den biologiska mångfalden på ett hållbart sätt, både för nuvarande och kommande generationer. Målet handlar även om att värna om arternas livsmiljöer och ekosystem för att dessa ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. (ibid.) Denna uppsats har sin utgångspunkt i detta miljömål och har som syfte att undersöka hur miljömålet praktiseras av konventionella lantbrukare i Uppsala kommun. Uppsatsen är indelad i tre delar: I den första delen undersöks huruvida det finns ett intresse hos lantbrukarna eller inte att vilja göra mer för den biologiska mångfalden på sina gårdar. I den andra delen beskrivs de åtgärder för biologisk mångfald som idag genomförs på respektive gård. I den tredje delen diskuteras relationen mellan lantbrukarna och kommunen. För att samla in mitt material genomförde jag en kvalitativ studie i form av intervjuer med fem konventionella lantbrukare verksamma i Uppsala kommun. Som teoretiskt verktyg har jag använt mig av begreppet motivation där jag fokuserat på motivationsteorin *inre och yttre motivation* (Ahl, 2004). Resultatet av studien visar att det finns ett miljöintresse hos samtliga lantbrukare som deltagit i studien och att det görs en del åtgärder på alla gårdar som gynnar den biologiska mångfalden. Dock är alla överens om att det går att göra mer. En rapport från jordbruksverket, som presenteras i uppsatsens andra del, visar att miljöåtgärderna behöver vara effektiva och användbara för lantbrukarna

(Jordbruksverket, 2011). De intervjuer som genomförts visar även att lantbrukarna behöver kunna se nyttan med de åtgärder som främjar biologisk mångfald för att de ska kännas motiverande att genomföra. Studien visar även att lantbrukarna tycker att krav och regler som kommer från myndigheter och som inte fungerar i praktiken är ett stort problem. Slutsatser som dragits efter att ha analyserat det empiriska materialet är att en ökad kontakt mellan kommun och lantbrukare skulle kunna gynna arbetet med den biologiska mångfalden i Uppsala. Kommunen i Uppsala behöver därmed starta en dialog med lantbrukarna och få ökad förståelse för deras arbete. Det behövs mer praktisk kunskap kring biologisk mångfald, bland såväl lantbrukarna som kommunen och lantbrukarna måste kunna se nyttan av sitt arbete på gårdsnivå för att åtgärderna ska kunna kännas motiverande och genomförbara. I det arbetet har kommunen en viktig roll.

Nyckelord: Biologisk mångfald, miljömål, motivation, dialog

Abstract

The Swedish Parliament has decided that we should take care of our environmental problems now, and not hand over these to future generations. Sweden's environmental objectives are benchmarks for environmental performance. One of the parliament's 16 national environmental objectives are *a rich plant and animal life*.

(Naturvårdsverket, 2016) The purpose is to preserve and use the biodiversity in a sustainable way, both for present and future generations. The goal is also about the protection of the habitats and ecosystems of the species, in order to keep viable stocks with enough genetic variation. (ibid.) This thesis is based on this environmental goal, and the purpose is to examine how it is practiced by conventional farmers in Uppsala. The thesis is divided into three parts where the first part explores whether there is interest or not among farmers regarding doing more for biodiversity at their farms. In the second part of the essay the measures currently implemented on the farms to increase biodiversity are described. In the third part I discuss the relationship between the farmer and the Municipality. The focus in the thesis is on the farmers' perspective, but I have also chosen to highlight the Municipality's role in environmental work. To collect my material, I conducted a qualitative study in the form of interviews with five farmers practicing conventional agriculture in Uppsala. As a theoretical tool I have used the concept of motivation where I focused on motivation theory, *internal and external motivation* (Ahl, 2004.) The results of the study show that there is a great interest in the environment among all farmers who participated in the study and there is already measures at all farms today that benefit biodiversity. However, all agree that it is possible to do more. The research

presented in the paper shows that environmental measures need to be effective and useful for farmers. My own empirical data also show that farmers need to see the benefits of measures to promote biodiversity in order to feel incentives to implement such measures. The study also shows that farmers feel that the requirements and regulations from the authorities, which the farmers argue do not work in practice, is a major problem. The conclusions drawn after analyzing the empirical evidence is that increased contact between the Municipality and the farmers could benefit biodiversity in Uppsala. The Municipality of Uppsala therefore need to start a dialogue with farmers and get a better understanding of their work. We need more practical knowledge about biodiversity and farmers must be able to see the benefits of their work at the farm level for the measures to be felt motivating and achievable. In this work, the Municipality has an important role.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Abstract.....	5
Tack!.....	9
1. Inledning.....	10
1.2 Introduktion	10
1.3 Syfte och frågeställningar	11
1.4 Bakgrund	11
1.5 Avgränsning.....	14
1.6 Metod.....	15
2. Myndigheternas roll.....	18
3. Motivationsteori.....	21
3.1 Motivation	21
3.2 Inre och yttre motivation	22
4. Gårdarna.....	24
4.1 Forkarby snickeri och entreprenad AB	24
4.2 Viksta gård.....	25
4.3 Balingsta Prästgård	25
4.4 Vansta lantbruk.....	26
4.5 Sandbro Säteri.....	27
5. Empiri och analys	28
5.1 Frihet under ansvar	28
5.2 Praktiska åtgärder på gårdarna	31
5.3 Kommunen och lantbruket.....	37
6. Slutsats.....	43
6.1 Syftet.....	43
6.2 Vad är det som motiverar lantbrukarna till att vilja arbeta mer med åtgärder som gynnar biologisk mångfald?.....	43
6.3 Vad för typ av åtgärder genomförs på gårdarna i syfte att främ- ja biologisk mångfald?	44
6.4 På vilket sätt kan en ökad dialog mellan Uppsala kommun och lantbrukare gynna den biologiska mångfalden i kommunen?	45

Källförteckning.....46

Bilaga 1 - Frågeformulär.....49

Tack!

Jag vill rikta ett stort tack till de lantbrukare som deltagit i denna studie och för att de bjudit hem mig till sina gårdar och delat med sig av sina erfarenheter. Utan er hade denna uppsats aldrig blivit färdig.

Jag vill också tacka min handledare Elinor för det stöd jag fått under denna process. Du har trott på den här uppsatsen och mig sen dag ett och det har betytt mycket.

Till sist vill jag tacka min älskade Jakob för att du stått ut med mig under tiden som jag skrivit denna uppsats och för att du alltid hejar på mig.

1. Inledning

I detta inledande kapitel ges en introduktion och bakgrund till min forskningsfråga samt motivering till varför det är av intresse. Ett syfte med tillhörande frågeställningar presenteras och de metoder som använts i studien beskrivs.

1.2 Introduktion

Riksdagen har beslutat att vi ska ta hand om våra miljöproblem nu, inte lämna över dessa till framtida generationer. Sveriges miljömål är riktmärken för detta miljöarbete. Det svenska miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål och 24 etappmål. De olika etappmålen har olika tidpunkter för måluppfyllelse medan generationsmålet och miljökvalitetsmålen ska vara uppnådda 2020, förutom målet *begränsad klimatpåverkan* som ska vara uppnått 2050. (Naturvårdsverket, 2016)

Ett av riksdagens nationella miljömål är *ett rikt växt- och djurliv*. Naturvårdsverket skriver: " Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd." (Naturvårdsverket, 2016)

I samtal med tjänsteman Gunilla Meurling på Uppsala kommun framkom det att kommunen är inne i en pågående process där de diskuterar hur de skulle kunna arbeta med det nationella miljömålet *ett rikt växt- och djurliv* och på vilket sätt de kan implementera miljömålet i sitt aktiva miljöarbete. Detta för att på sikt kunna främja den biologiska mångfalden i kommunen och bidra till ett mer hållbart Uppsala. Gunilla Meurling menar att det finns ett behov av ökad kontakt med lantbrukare verksamma i kommunen och tror att det skulle vara en viktig pusselbit i arbetet mot att nå det uppsatta miljömålet. Ambitionen från kommunens sida finns men i dagsläget

saknas en tydlig plan på hur detta skulle kunna gå till. Studiens huvudfokus är på lantbrukare och deras perspektiv.

Utifrån denna bakgrund och baserat på det intresse som Uppsala kommun har visat för detta miljömålsarbete har ett syfte formulerats. Utifrån detta syfte har tre frågeställningar tagits fram som uppsatsen avser att besvara.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur arbetet med miljömålet *ett rikt växt- och djurliv* genomförs. Specifikt väljer jag att undersöka vad det är som motiverar konventionella lantbrukare i Uppsala till att vilja främja den biologiska mångfalden och arbeta med detta miljömål. Syftet leder till följande frågeställningar:

- Vad är det som motiverar lantbrukarna till att vilja arbeta mer med åtgärder som gynnar biologisk mångfald?
- Vad för typ av åtgärder genomförs på gårdarna i syfte att främja biologisk mångfald?
- Hur ser kontakten ut mellan Uppsala kommun och lantbrukare i frågor som berör den biologiska mångfalden i kommunen?

1.4 Bakgrund

Just nu håller många arter och naturtyper på att utvecklas negativt och riskerar att försvinna helt på sikt. Sveriges växter och djur lever i en mosaik av olika miljöer. Allt från odlad mark till skogar och fjäll, till våtmarker, sjöar, vattendrag och hav. Landskapen blir alltmer uppdelade och äldre brukningsmetoder som användes förr inom jord- och skogsbruk och som gynnade många arter har bytts ut mot nya mer moderna metoder. Ingrepp i de miljöer som nämnts ovan: skogar, fjäll, vattendrag etc. hotar vårt lands artrikedom. (Naturvårdsverket, 2016) Vi behöver ekosystemens förmåga att rena vatten och luft, lagra kol och pollinera våra grödor. För att detta ska fungera måste vi lyckas behålla en biologisk mångfald. För att ekosystemen inte ska kollapsa på grund av nyttjandet av naturresurser och klimatförändringar

behöver naturen varierande arter med skilda funktioner som kan tillhandahålla dessa tjänster. Vi människor är också beroende av att det finns ett rikt växt- och djurliv då naturen är en viktig plats för rekreation och friluftsliv och påverkar vår hälsa positivt. (ibid.) Varje år görs en utredning av regeringen om respektive miljömål där bedömning av möjligheten att nå respektive miljömål görs. När det gäller målet för *ett rikt växt- och djurliv* så ser utvecklingen negativ ut. Naturvårdsverket är den myndighet som ansvarar för denna uppföljning och det finns en del saker som behöver förbättras innan målet kan uppnås. Ett problem är antalet främmande arter som fortsätter att öka. (ibid.)

Dessa arter kallas för invasiva främmande arter och hotar den biologiska mångfalden i Sverige. Dessa arter finns inte naturligt sett i vår natur utan har kommit hit oavsiktligt eller avsiktligt genom någon form av mänsklig hjälp. Det är inte alltid dessa nya arter skapar problem men de främmande arterna som sprider sig kan ställa till det för de inhemska växter och djur som redan existerar i miljön. De hotar dessutom ekosystemen och kan påverka människors hälsa negativt. (Naturvårdsverket, 2016)

Det krävs också mer pengar för att kunna skydda områden där hotade arter lever och förbättra skötseln av dessa områden så att den biologiska mångfalden främjas. Genom att skydda specifika områden där många arter lever så minskar man också risken för att dessa arter ska försvinna då deras livsmiljöer finns kvar. Ett annat problem som Naturvårdsverket lyfter fram är att det saknas relevanta styrmedel och tillräckliga resurser för att kunna lösa dessa problem. Några av de åtgärder som togs fram under 2015 var bland annat att Naturvårdsverket fattade beslut om att inrätta fler områdesskydd, EU-kommissionen har beviljat ett projekt för att gynna den biologiska mångfalden som också finansierats av EU och länsstyrelserna fick i uppdrag att ta fram regionala handlingsplaner för hur arbetet med biologisk mångfald kan utvecklas och förbättras. Trots att det implementeras nya åtgärder så är det alltså många problem som kvarstår. (Naturvårdsverket, 2016)

Biologisk mångfald i odlingslandskapet

I detta avsnitt tar jag hjälp av andra källor än myndigheterna, för att fördjupa förståelsen av vad biologisk mångfald innebär, särskilt i sammanhang av jordbrukande.

Jordbrukslandskapet spelar en stor och viktig roll i arbetet med ökad biologisk mångfald. Den brukade marken utgör livsmiljö för många djur och växter, både vanligt förekommande arter men också hotade. Förlust av biologisk mångfald i odlingssystemen pågår världen över men takten och orsakerna skiljer sig åt. De vanligaste orsakerna är bland annat igenväxning, överbetning och ökad användning av kemiska bekämpningsmedel. (Naturskyddsföreningen, 2013)

Varför den biologiska mångfalden utarmas i Sverige idag menar Naturvårdsverket (2017) beror främst på att jordbruket har förändrats och därmed förstört många arters livsmiljöer. Precis som naturskyddsföreningen, menar naturvårdsverket att det delvis beror på igenväxning och att bland annat jordbruket har rationaliserats. Jordbruksmarkerna passar inte längre som hem till de arter som skulle behövt det, åtminstone har chanserna till detta försämrats. (ibid.)

Den europeiska miljömyndigheten EEA visar att odlingslandskapets variation av växter och djur fortfarande minskar och är hårt angripen av intensiva produktionsmetoder men även av igenväxning. Då cirka hälften av den europeiska landytan består av brukad mark är produktionsmetoderna för jordbruksmarken av stor betydelse för utvecklingen av biologisk mångfald. (Naturskyddsföreningen, 2013)

Sju procent av Sveriges landyta består av odlingslandskap och i dessa landskap finns nästan hälften av landets växter och däggdjur. (Naturskyddsföreningen, 2013) Dessa marker är även hem för många av landets alla kräl- och groddjur. Här lever också en fjärdedel av de fåglar som häckar i landet. Nära hälften av landets rödlistade arter är beroende av odlingslandskapet och dess omgivningar. Dessvärre har tillståndet för dessa rödlistade arter försämrats ytterligare. (ibid.) Arter som tidigare varit vanligt förekommande bli allt färre. Det finns många hot mot den svenska biologiska mångfalden, som förändrade brukningsformer där ängsbruk och bete på naturbetesmarker minskat kraftigt och ersatts av väldigt intensivt och ensidigt jordbruk som innebär färre betande djur, och nedlagda jordbruk i skogs- och mellanbygder. För att bevara arterna som lever i dessa miljöer måste det ske en ökad variation i landskapet genom att fler landskapselement införs. Exempel på sådana element är gärdesgårdar, diken och åkerholmar, samt att naturbetesmarker och ängar prioriteras. Skötseln av dessa behöver förbättras och nyttjandet av kemiska bekämpningsmedel måste upphöra. (Ibid.)

För att klara mångfalden måste man vid planering ha ett landskapsperspektiv som innefattar både jord- och skogsbruk. (ibid.) Det gäller att öka möjligheten för arter att kunna sprida sig i

landskapet. Till exempel har arter från tidigare sydliga lövskogar spridit sig till att idag leva i naturbetesmarker och alléer. Att skapa en biologisk infrastruktur i syfte att sprida arter in i upprustade lövskogar är av stor vikt, och detta arbete involverar även jordbruket. Det går även att se en skillnad mellan ekologiskt odlade åkrar och konventionellt odlade. Svensk mark som är ekologiskt odlad har 30 procent rikare biologisk mångfald än konventionellt odlad. Tack vare avsaknad av kemiska bekämpningsmedel, som inte är tillåtet i ekologiskt jordbruk, tillämpas mer varierade växtföljder och balans mellan växtodling och djurhållning. (ibid.) Idag dominerar fyra grödor (vete, soja, ris och majs) stort medan det för 100 år sedan var ett hundratal grödor som försörjde världen. Att den odlade mångfalden minskar ökar sårbarheten i odlingen. (ibid.)

De svenska naturbetesmarkerna håller på att växa igen. Landskap som innehåller ljunghedar, alvarsmarker och strandbeten längs kusterna blir allt mer ovanliga. Några av orsakerna till att det ser ut på detta vis är jordbrukets modernisering och ett ökat behov av produktion av livsmedel vilket lett till ett mer intensivt jordbruk. Dessa faktorer har lett till att naturbetesmarkerna inte är lönsamma för lantbrukaren. (Världsnaturfonden, 2012) Naturbetesmarkerna i Sverige är värdefulla miljöer på många sätt. Dessa marker är oerhört artrika och utgör ett av de viktigaste markslagen att bevara för att skydda den biologiska mångfalden i Sverige. De är nödvändiga för pollinerande insekter samt bidrar till att motverka övergödning av hav. I dessa naturbetesmarker lagras även koldioxid, så kallad kolinlagring. (ibid.)

Pehrson & Edelstam (2002) skriver att naturbetesmarkerna tillhör de miljöer som i Sverige är hem åt flest arter. Att naturbetesmarkerna är så pass högt prioriterade beror främst på deras höga biologiska värden. De ger plats för en stor biologisk mångfald vilket främst beror på markens variation och att den kan innehålla så många olika vegetationstyper och livsmiljöer för olika växter och djur. Naturbetesmarkerna har en lång historia och har även höga kulturhistoriska värden, vilket gör det mer angeläget att bevara dessa. Dessa marker innehåller ofta rikligt med spår från tidigare generationers jordbruk som till exempel stenmurar, hamlade träd och urgamla åkrar. Genom att bevara naturbetesmarker så återskapar vi bilden av våra förfäders mångfasetterade odlingslandskap. (ibid.)

1.5 Avgränsning

Jag har valt att avgränsa studien till konventionella lantbrukare verksamma i Uppsala kommun. Viktigt att nämna här är att uppsatsen utgår från ett begränsat material och har inte för avsikt att dra slutsatser som gäller för alla lantbrukare i Sverige. Studiens mål är att lyfta fram de medverkandes perspektiv och erfarenheter och låta deras berättelser återspegla deras egna verklighet. Alltså dras enbart slutsatser gällande konventionella lantbrukare i Uppsala kommun.

Uppsatsen ska även skrivas inom en viss tidsperiod och utifrån dess omfång anser jag att fem informanter är rimligt.

Anledningen till varför jag enbart väljer att inrikta mig på det konventionella lantbruket och inte det ekologiska också, är delvis för att jag tidigare gjort en studie kring ekologiska lantbrukare¹ men också för att Naturskyddsföreningen (2013) skriver att det svenska ekologiska lantbruket har ca 30 procent mer biologisk mångfald än konventionella gårdar. Olika brukningsmetoder påverkar växt- och djurlivet i omgivningen olika mycket och det faktum att konventionella lantbrukare använder kemiska bekämpningsmedel på sina åkrar gör det intressant att undersöka hur arbetet med biologisk mångfald ser ut på de gårdar jag besöker. Jag är också nyfiken på om de lantbrukare jag träffar känner att de har tillräckligt med kunskap i de frågor som rör biologisk mångfald.

1.6 Metod

Efter att ha varit i kontakt med Gunilla Meurling på kommunen i Uppsala och diskuterat detta miljömålsarbete växte ämnet till denna uppsats fram. Under mötet med Meurling fick jag först en kort presentation av olika frågor som hon för tillfället arbetade med och hon gav förslag på intressanta uppsatsämnen kopplade till sitt arbete på kommunen. En av dessa frågor handlade om hur kommunen skulle kunna arbeta kring biologisk mångfald och få med lantbruket i detta arbete.

Jag valde under detta möte att fokuset på denna uppsats skulle ligga på miljömålet *ett rikt- växt och djurliv* och studien skulle handla om biologisk mångfald. Men jag behövde begränsa studien ytterligare.

¹ http://stud.epsilon.slu.se/7134/1/hillerius_m_140818.pdf

Efter ett första möte med min handledare beslutade jag mig för att låta lantbrukarnas perspektiv genomsyra hela uppsatsen. Jag ville undersöka hur de människor som förvaltar odlingslandskapet i Uppsala ser på arbetet kring biologisk mångfald och vad de gör i sitt arbete för att främja den. Jag ville undersöka i vilken utsträckning det finns ett intresse och engagemang hos lantbrukarna i Uppsala för dessa frågor. För att få reda på detta behövde jag åka ut till gårdarna och samtala med lantbrukarna.

Det empiriska materialet till denna uppsats har således tillkommit genom intervjuer med lantbrukare verksamma inom Uppsala kommun. För att komplettera intervjuerna har jag studerat tidigare forskning kring ämnet samt relevant teori. Detta för att fördjupa analysen av det empiriska materialet samt sätta in det i ett större teoretiskt sammanhang.

Urval

Mina informanter är utvalda allt eftersom jag fått svar från de personer jag kontaktat. Jag började med att via e-post kontakta LRF:s lokalavdelningar och dess ordföranden. Det dröjde flera veckor innan någon svarade men till slut fick jag svar. Jag frågade den första lantbrukaren som svarat efter kontaktuppgifter till andra lantbrukare som kunde tänkas vilja delta i studien, vilket jag också fick till min stora glädje. Jag behövde dock fler alternativ och fick tipset att kontakta LRF:s regionkontor. Från dem fick jag några fler namn och antalet informanter som ville vara med ökade. Jag har genomfört totalt fem intervjuer, även om jag hoppades på några fler. Men i dagsläget är jag oerhört tacksam över de fem som ville vara med och de har bidragit med mycket till denna studie. Det har varit intressanta möten och alla informanter har bjudit in mig till sina arbetsplatser och öppet svarat på mina frågor.

Kvalitativ intervju

Den kvalitativa forskningsintervjun är en metod som används när man vill förstå världen utifrån undersökningspersonens synvinkel och erfarenheter. Forskningsintervjun är ett professionellt samtal. I intervjun konstrueras kunskap i interaktionen mellan intervjuaren och den som blir intervjuad. Att använda sig av intervju som forskningsmetod är som att föra ett samtal men med ett speciellt syfte

och en viss struktur. Den form av forskningsintervju som jag använt mig av i denna uppsats är den så kallade halvstrukturerade livsvärldsintervjun. Denna intervju har som mål att genom intervjupersonens beskrivningar av sin livsvärld, kunna tolka betydelsen av de beskrivna fenomenen, det vill säga försöka förstå världen ur den intervjuades synvinkel. (Kvale & Brinkmann, 2009)

Intervjufrågor

Innan jag besökte gårdarna skrev jag ett frågeformulär med frågor som knöt an till studiens syfte. Detta frågeformulär var indelat i tre delar och min plan var att utgå från dessa frågor men det lämnades även utrymme till följdfrågor vilket ger ett extra djup till en intervju. Jag lät informanterna berätta fritt, men återgick alltid till frågorna som jag hade med mig. Genom att använda denna metod så lät jag informanterna ta plats och verkligen lyfta fram sina perspektiv på varje fråga. Lantbrukarna som deltagit i intervjuerna är inte anonyma, vilket de gett sitt medgivande till. Citaten i uppsatsen är dock anonyma. Samtliga intervjuer spelades in för att sedan transkriberas och analyseras.

Det skriftliga materialet har jag hittat genom sökningar på nätet. Både genom sökningar på artiklar och uppsatser på SLU:s hemsida, men också via Liber och Google scholar.

Kap 2. Myndigheternas roll

Detta kapitel beskriver kommunens och länsstyrelsens generella roll i det svenska miljömålsarbetet och några av de verktyg som de använder sig av för att nå de uppsatta målen. Uppsala kommuns roll för den biologiska mångfalden presenteras och likaså kommunens naturvårdsprogram där mål och riktlinjer för detta arbete ingår.

I kommuners arbete för hållbar utveckling är en av utgångspunkterna att ha en helhetssyn och ett helhetstänkande. Miljömålen är ett viktigt verktyg för kommunerna att använda sig av i arbetet för hållbar utveckling. Fler än nio av tio kommuner har antagit egna mål eller i alla fall ställt sig bakom nationella eller regionala mål. (SKL, 2016) På kommunerna är det allra vanligast att lägga miljömålsarbetet på kommunstyrelsen (ibid.). Många kommuner arbetar idag aktivt med miljömålen och gynnar andra aktörers åtgärder som leder till framgång inom flera områden. Översiktplanen är förmodligen det viktigaste instrumentet i det lokala miljömålsarbetet. Även andra verksamhetsplaner kopplade till budgeten och miljöprogram är betydelsefulla verktyg. Det är även vanligt att kommuner gör återkommande miljöredovisningar. Samhällets förväntningar på kommunen är stora när det gäller Sveriges miljömålsarbete samtidigt som kommunerna inte har fått specifika resurser för ändamålet. Målen blir därför en utmaning och en inbjudan från nationell nivå. (ibid.)

Miljömålen har slagit igenom stort på kommunnivå på så sätt att kommunerna idag har stora möjligheter att styra utvecklingen framåt på grund av sitt ansvar för lokal utveckling och en god livsmiljö och detta har resulterat i att miljöfrågorna prioriteras allt högre hos politiker. Styrmedel utgörs av t.ex. fysisk planering av mark, vatten och bebyggd miljö. (Miljömål, 2016) Formerna för miljömålsarbetet i kommunerna varierar men många har infört bland annat miljöledningssystem, miljöbokslut, gröna nyckeltal och samordning med olika former av miljöplaner och översiktsplaner. Miljömålen kan exempelvis ingå i kommunernas infrastrukturplanering, utveckling och bevarande av grönområden eller skydd och vård av vårt kulturarv. På så sätt integreras arbetet med miljömålen i andra processer som också har stor betydelse för miljön. För att uppnå dessa miljömål kan andra användbara verktyg vara att arbeta med så kallad miljömålsstyrd

tillsyn enligt Miljöbalken och att ställa miljökrav i upphandlingar. För att miljömålen ska uppnås kan det vara betydelsefullt att uppmuntra och sprida kunskap om miljöfrågor på skolor för att få barn och ungdomar intresserade av miljö, och att kommunerna utbildar sina egna anställda. De flesta kommuner samarbetar med sina respektive länsstyrelser i arbetet med miljömålen. Samverkan sker även med organisationer, lokalt näringsliv och regionala samverkansorgan. (ibid.)

Länsstyrelserna i landet ansvarar idag för att samordna och fungera som motorer i länens miljömålsarbete. De arbetar utifrån sitt egna läns förutsättningar gällande miljömålen och bistår kommunerna med underlag för att de lättare ska kunna utforma egna miljömål och åtgärdsprogram. (Länsstyrelsen Uppsala län, 2016) På miljomal.se finns information om att Uppsala länsstyrelse under 2017 kommer satsa på kompetensutveckling till lantbrukare, framförallt inom frågor som rör betes- och slåttermarker samt skötsel av våtmarker. Satsningen är en del av länets handlingsplan och är särskilt kopplat till miljömålet *ett rikt växt- och djurliv*. (ibid.) Mer brett sett arbetar länsstyrelsen med att utveckla jordbruksnäringen i Uppsala för att hålla landsbygden levande och odlingslandskapet öppet. Deras främsta uppgifter är att "verka för ett hållbart, effektivt och miljövänligt lantbruk genom Sveriges och EU:s jordbrukspolitik". (Länsstyrelsen, 2016) En del av detta arbete innebär rådgivning och att sprida information till lantbrukare verksamma i länet. De hanterar även EU-ansökningar, handlägger och agerar beslutsfattare utifrån EU:s regler. (ibid.)

Uppsala kommuns roll

I följande stycke redovisas information kring Uppsala kommuns arbete med biologisk mångfald och det naturvårdsprogram som kommunen arbetar efter. Det är viktigt att poängtera att jag förhållit mig till Uppsala kommuns senaste program som är några år gammalt och jag är medveten om att det kan se annorlunda ut idag. Det kan ses som problematiskt att utgå från denna information då uppsatsen diskuterar miljömålsarbetet idag, jag kan dock bara utgå från den information som kommunen har att presentera för tillfället. Jag finner det ändå värdefullt att skriva kort om kommunens naturvårdsprogram för att visa hur de själva beskriver sitt arbete med naturvården. Värt att

nämna är att det finns ett uppdrag i år och nästa år på att utarbeta en uppdatering av naturvårdsprogrammet.²

I Uppsala kommuns naturvårdsprogram från perioden 2006-2009, som fortfarande gäller, finner man riktlinjer och mål för naturvården i Uppsala. Naturvården har länge haft en stark ställning i Uppsala och kunskapsunderlagen revideras ständigt mot bakgrund av ny information eller ny forskning för att hållas uppdaterade. Översiktsplanen har länge varit det viktigaste styrdokumentet för kommunens naturvårdsarbete men det fanns ett behov av ett separat naturvårdsprogram, och därför togs detta program fram. Kortfattat så är två av naturvårdsprogrammets syften att vara ett övergripande styrdokument och att tydliggöra och befästa den kommunala organisationens ansvar i naturvårdsarbetet. Programmets mål och inriktning utgör därmed kommunens styrdokument inom naturvårdsområdet. Ett av kommunens sex miljö kvalitetsmål för naturvården som är med är *ett rikt växt och djurliv*. (Fritids- och naturvårdsnämnden, 2004-2005) Uppsala kommun har flera viktiga funktioner i arbetet med att bevara den biologiska mångfalden. Dels har kommunen en strategisk roll som innebär att bevaka och utveckla biologisk mångfald inom ramen för den fysiska planeringen. (ibid.) Den andra rollen är mer operativ och innebär att kommunen ska ta tillvara och utveckla värdena i egenskap av stora markägare. Enligt fritids- och naturvårdsnämnden (2004-2005) så befann sig frågor som rör biologisk mångfald i en stark utvecklingsfas vid programmets antagande och därför utgick man från den kunskap som fanns vid den tidpunkten. Kommunernas engagemang inom naturvården har stor betydelse för samhället och dess invånare. De ansvarar bland annat för den fysiska planeringen inom kommunens gränser, de utför tillsyn över miljöstörande verksamheter och är själva förvaltare över en stor mängd mark, huvudsakligen i tätortsnära läge. Rollen som markförvaltare är dock begränsad när det handlar om att bevara den biologiska mångfalden sett i ett landskapsperspektiv då den kommunägda marken utgör en relativt låg procentuell del av kommunens totala yta. (ibid.)

² Personligt meddelande: Franzén, Jan: naturvårdsstrateg på Uppsala kommun. E-mail 15 mars 2017.

Kap 3. Motivationsteori

I detta kapitel beskrivs den teori som jag valt att använda i min uppsats. Detta teoretiska verktyg använder jag sedan när jag tolkar mitt empiriska material. Jag har valt att använda mig av motivationsteori, specifikt begreppen inre och yttre motivation hos människor, som är två av de tre huvudgrupperna som finns inom motivationsteorin.

3.1 Motivation

Begreppet motivation är enligt nationalencyklopedin: "en psykologisk term för de faktorer hos individen som väcker, formar och riktar beteendet mot olika mål." (Nationalencyklopedin AB, 2016)

Precis som det finns många olika teorier om motivation så finns det också många definitioner av begreppet. Det används ofta på olika sätt och är mångtydigt. I nationalencyklopedin står det att motivationsteorier beskriver varför vi handlar och gör saker på ett visst sätt och inte på ett annat. Många forskare verkar vara överens om att motivation handlar i grund och botten om något som finns inuti människan och som är relaterat till handling. (Ahl, 2004)

En av de mest klassiska teorierna om motivation är nationalekonomins teori om den rationella beslutsfattaren, där allt handlar om människan som rationell och egocentrisk. Människan väljer det alternativ som ger störst ekonomisk utdelning. Enligt denna teori blir det således enkelt att motivera någon att utföra en viss handling. Det är bara att erbjuda denna person mer pengar än vad personen kan få från annat håll. Det är en grundläggande byggsten i nationalekonomins olika teoribyggen. Teorin om den ekonomiska människan har stött på en del kritik genom historien som riktar in sig på båda delarna av teorin, att människan enbart handlar efter egenintresse och rationalitet. (Ahl, 2004)

Ett annat begrepp som är relevant när man talar om motivation är begreppet *prestationsbehov*. Ahl (2004) skriver att de personer som känner ett stort prestationsbehov också presterar bättre än andra. Det är dock inte belöningen man får av att klara en uppgift som utgör motivationen, utan Ahl menar att prestationen i sig är det som driver dessa personer. Det är en större tillfredsställelse att klara uppgiften än

att få något för det man gjort. Pengar som motivation är inte heller viktigt i detta avseende trots att det kan fungera som ett mått på förmågan. En annan sak som är typiskt för de personer som har ett prestationsbehov är att de tenderar att välja uppgifter som de vet är utmanande. Tas det risker så är de noga kalkylerade. Denna forskning visar även att dessa egenskaper finns hos många entreprenörer. (ibid.)

Jensen & Lindahl (2008) utvecklar detta begrepp ytterligare i sin uppsats, som bygger på samma teori som Ahl skriver om. De skriver att egenskaper som en person med högt prestationsbehov besitter är en vilja att ta ett eget ansvar för att utföra en uppgift samt att se lösningar på problem. Man tenderar att sätta något för svåra mål och sedan räkna med att de inte kommer att uppnås utan risker. Man känner att feedback är viktigt och vill gärna se att den är konkret och relevant. Som sista egenskap nämns att man känner sig målmedveten i sitt arbete, i alla fall tillräckligt för att kunna avsluta uppgiften.

3.2 Inre och yttre motivation

De två perspektiv inom motivationsteorin som behandlas i denna uppsats kallas för inre och yttre motivation. Dessa är de två mest ledande varianterna av motivation där inre motivation betyder att individen agerar utifrån sin fria vilja och för att det ger en inre tillfredsställelse. Man upplever glädje och agerar utifrån intresse. Yttre motivation är en kontrast till inre motivation där drivkraften kommer av att uppnå ett visst mål eller att belönas för att utföra handlingen. Det kan till exempel handla om att få ekonomisk belöning eller feedback. (Schildt 2012, s. 2-3)

Enligt Ahl (2004) baseras inre motivation på människans behov av kompetens och självbestämmande. Dessa behov skapar olika typer av beteende som syftar till att känna att man kan själv. Genom att agera utifrån en inre motivation så känner man glädje, intresse och upprymdhet. Inre motivation handlar i grund och botten om att ta sina egna beslut och själv ha kontroll över sina handlingar. Yttre motivation är, som nämnt, motsatsen till inre motivation, sådant som inte kommer från individen själv. Yttre motivationen kommer från andra människor som ger en belöning, straff, tvång eller från sociala normer och så vidare. Man kan ju till exempel göra något på grund av man får en belöning (yttre motivation) men fortsätta göra det bara för att det är även kul. Eller tvärtom. Det finns många kombinationer

av yttre och inre motivation som ibland drar åt olika håll och ibland åt samma. (ibid.)

Även om indelningen av inre och yttre motivation har befast sin plats i motivationsteorin så är det inte helt klart huruvida denna uppdelning ska kunna användas för att motivera människor och hur denna avvägning ska ske. Ahl (2004) skriver även att det inte är säkert att mer av bägge delarna medför bättre resultat. Till exempel, om en person som finner sitt arbete roligt och intressant, samt upplever kontroll och frihet, får mer i lön så kan det ändå leda till att jobbet inte känns lika tillfredställande då kontrollen utifrån, som kan ta sig form av pengar, ökat. Det är en balansgång mellan att både motivera människor med belöningar samtidigt som den inre motivationen ska finnas för att upprätthålla en god hälsa och välbefinnande på sitt arbete. Den debatt som skett kring denna uppdelning handlar bland annat om att det inte går att dra några enkla och generella slutsatser om huruvida yttre belöningar är bra eller dåliga. Däremot är det viktigt att den inre motivationen existerar hos varje enskild individ för bättre hälsa, ökat lärande och ökad kreativitet. (ibid.)

Kap 4. Gårdarna

I detta kapitel ger jag en kort beskrivning av de gårdar som jag besökt och presenterar de lantbrukare som deltagit i studien. Samtliga gårdar är belägna i Uppsala kommun och alla bedriver konventionell spannmålsodling som en del av sin verksamhet.

4.1 Forkarby snickeri och entreprenad AB

Den första lantbrukaren jag besökte var Pär och hans gård i Forkarby. Gården är belägen strax utanför Bälinge, vilket är en av Uppsala kommuns många tätorter. Gården drivs av Pär och hans bror som tillsammans arrenderar gården. Cirka hälften av åkerarealen ägs av Uppsala universitet. Resten arrenderar bröderna av statens fastighetsverk och andra privata jordägare. Trots att det inte är en släktgård och bröderna inte äger någonting själva så har gården ändå funnits i släkten i nästan 100 år. Ända sedan 1925 har gården funnits i familjen då deras farfars far började arrendera av universitetet. På den tiden var gårdens storlek 60 hektar och har ökat successivt med åren. Fram till slutet av 1960-talet hade familjen kor på gården och därefter hade de grisar fram till 1986. Vid denna tidpunkt brukade Pärs far 200 hektar åker, och sedan bröderna tog över 1999 har gårdens storlek ökat ytterligare. Idag brukar Pär och hans bror tillsammans 700 hektar. Pär är uppväxt på gården som idag är ett kombiföretag där de inom ett aktieföretag driver en byggfirma, erbjuder snöröjning och sandning av vägar samt odlar spannmål. Totalt är det 11 anställda på företaget och jordbruket är bara en del.

Pär berättar att fördelen med ett kombiföretag är att det är lättare att hålla personal på årsbasis än om de bara hade haft växtodlingen. Bröderna tycker också att det är roligare att arbeta på en arbetsplats där det finns fler människor och därför drivs verksamheten på detta sätt idag. På grund av att Pär inte står som ägare till marken så menar han att det inte finns samma känslomässiga relation till gården. Han säger att han driver gården i stort sett med ett mål, och det är att maximera vinsten innan pension. Men han framhåller att det visst finns känslor för gården, och det bästa med att driva gården är att han får jobba med sin hobby. Det är helt orimliga arbetstider och finns inte den där känslan och passionen för arbetet så skulle det inte fungera, säger han.

4.2 Viksta gård

På Viksta gård i Björklinge bor Marcus med sin familj och han är den sjunde generationen på gården. Marcus tog över gården efter sina föräldrar 2008, som fram till 1984 hade mjölkkor. Idag odlar han bara spannmål och äger lite skog. Marcus berättar att gården förändrats genom åren och de senaste 15 åren har den fördubblats i areal. Idag omfattar gården 250 hektar åker och 150 hektar skog. Det finns ingen naturlig betesmark för att hålla kor men Marcus förklarar att det förmodligen hade gått om han hade velat. Han säger att han dock inte har intresse av det, så det är inget som drivits fram. Det skulle innebära stora kostnader med en helt ny produktion som skulle behöva startas upp, och Marcus förklarar att det inte är värt det extra arbetet, speciellt inte eftersom han har små barn. Han berättar att den gamla ladan inte är någon idé att använda sig av. Istället kör han bland annat skogsmaskinerna på vintern tillsammans med sin pappa för att variera arbetet på vinterhalvåret.

Att ändra inriktning på gården till exempelvis ekologisk produktion är inget Marcus funderat över eller ens gett en ärlig tanke, säger han. Han menar att gården inte har rätt förutsättningar för det, om han ska behöva köpa in allt nytt. Det finns inte heller några djurgårdar kvar i närheten, så det känns inte genomförbart. Han tror också det skulle behöva innebära nyanställning för att det skulle gå ihop, då gården är rätt stor för området.

Det bästa med att driva lantbruk är enligt Marcus friheten och variationen över året. Man hinner egentligen aldrig ledsna på något berättar han. Samtidigt som det är ett arbete som innebär en stor frihet så är man också bunden. Det är mycket jobb i perioder och då får man finna sig i att det inte finns mycket ledig tid över. Han tycker dock att det är lätt att koppla bort jobbet hemma och hålla det separat, trots att han bor på jobbet.

4.3 Balingsta Prästgård

Balingsta prästgård var den tredje gården jag besökte och här är det Andreas som arbetar. Andreas började jobba på släktgården i Ramsta där den fjärde generationen nu bor och har varit brukare sedan 2006. Han har ett eget separat företag men samarbetar med sin pappas gård i Ramsta, och de hjälps åt med att bland annat låna maskiner

sinsemellan. Han är involverad i två andra släktgårdar, men Balingsta som är den gården Andreas bor på, är på 160 hektar och ägs av Uppsala stift. Gården i Balingsta är den senaste som Andreas arrenderar. Den tillkom år 2013, innan dess arbetade han på släktgården. I hans företag tillkommer även 100 hektar arrenderad mark i Ramsta, så han själv brukar 260 hektar men totalt sett så brukar hans familj 700 hektar.

På gården i Balingsta odlar han vete, malkorn, raps, havre och lite ärtor. Längre tillbaka så hade han snöröjning som en bisyssla men nu är hans nya specialitet att skruva ihop kontorsmöbler, berättar han. Gården går bra, tack vare att de lånar av varandra och kör allt inom familjen, det är en stor fördel att kunna samarbeta på det sättet. Andreas berättar att planen är att ta över delar av sin pappas gård när denne går i pension. Han säger att han inte tror att stordrift är lösningen, utan att det är bättre med höga skördar och mindre gårdar. Att då ta över alla 700 hektar blir inte aktuellt.

Bonde har Andreas alltid velat bli. Han har testat lite annat men det är detta han kommer tillbaka till. Det är det enda som är roligt att hålla på med säger han. Det allra bästa är friheten, i alla fall vissa delar av året.

4.4 Vansta lantbruk

På Vansta lantbruk i Vattholma träffade jag Torbjörn och Christer som driver gården tillsammans. De är bröder och tog över gården år 2000 efter sina föräldrar. Då var det en enskild firma och de hade andra jobb vid sidan av. År 2011 blev gården till ett aktiebolag och de började arbeta heltid som lantbrukare. Idag är gården 530 hektar och det är tillräckligt stort för att ha två som sköter driften. Under hösten och våren så tar de även in extra hjälp. Gården ägs inte av bröderna utan är en arrendegård som Uppsala Akademiförvaltning äger. Gården har dock varit i släkten sen i början på 1900-talet och det känns därför lite som en släktgård, säger de. Tidigare fanns det kor, men idag är det en ren spannmålsgård. Höstvete, malkorn, höstraps och ärtor är de vanligaste grödorna som odlas. Jag frågade om de är intresserade av att ta in korna igen men det finns inget intresse som det ser ut just nu. Ladugården som fanns när de tog över var för liten och det skulle innebära för mycket jobb. Finns det inte heller något intresse så ska man inte hålla på med djur, menar dom. Det finns heller inga naturliga betesmarker i området så förutsättningarna är inte de bästa. De

berättar att grannarna bedriver hästverksamhet, och det håller i alla fall betesmarkerna öppna, vilket känns bra.

Det bästa med att bedriva lantbruk enligt Torbjörn och Christer är att få se när grödorna växer och att man själv kan påverka det. Även friheten, att kunna rå om sig själv och bestämma över sig själv är betydelsefullt. En del av tjusningen med att vara lantbrukare är också att man aldrig vet vad som kommer ske. Samtidigt som det är en drivkraft och spännande att ingenting är givet, så är det också ens värsta mardröm. Att inte veta till hundra procent hur ett år kommer att bli på grund av vädret till exempel, något som en själv inte kan påverka.

4.5 Sandbro Säteri

Den sista lantbrukaren jag intervjuade var Göran som äger Sandbro säteri utanför Björklinge. Gården har en lång historia som sträcker sig ända tillbaka till 1200-talet och består idag av 220 hektar åkermark av varierande kvalitet och 380 hektar skog, framför allt tall. Hela gården ligger i yttre delen av ett vattenskyddsområde, vilket i sig skapar en del begränsningar enligt Göran själv.

Förutom Sandbro så arrenderar han även Salsta gård som ligger på vägen ut mot Österbybruk. Där har han ytterligare cirka 200 hektar mark. Den totala åkermarken är alltså 420 hektar, där spannmål utgör cirka 300 hektar och resten är träda och vall. Vallen odlas både för ensilage och för bete. Familjen är ridintresserad så förutom växtodling så finns det en hel del djur på gården, bland annat hästar, där ungefär hälften är inackorderingar, samt 27 stycken dikor. Förutom hästar och kor så finns det även får på gården, främst för parkens skull då de betar och håller fint i omgivningarna. Totalt sett så bor det cirka 100 djur på gården.

Det som skiljer Göran från de andra lantbrukarna är att han även arbetar som VD på ett annat företag inne i stan, så han har därför en heltidsanställd året om som sköter driften på gården, samt en extra anställd under sommarhalvåret när det är som mest arbete. Göran köpte gården för exakt 30 år sedan och det var en gammal pojkdrom som gick i uppfyllelse.

Det bästa med att bedriva lantbruk, enligt Göran, är friheten och att få vara ett med naturen. Att själv få välja verksamhetsinriktning och att man omedelbart ser resultat av sitt arbete. Det är väldigt spännande att följa årstiderna och grödornas tillväxt. Att han skulle ha djur på

gården blev väldigt självklart när han arrenderade Salsta, då det är en tydlig djurgård och Sandbro är bra för att odla vall.

Kap 5. Empiri och Analys

I detta kapitel sker analysen av det empiriska materialet där intervjuerna står i fokus. Kapitlet är indelat i tre delar och representerar uppsatsens tre frågeställningar. För att sätta studien i ett större sammanhang varvas analysen av intervjuerna med en jämförande diskussion relaterad till tidigare forskning.

5.1 Frihet under ansvar

Innan vi diskuterar motivationen till att genomföra åtgärder för biologisk mångfald utgår vi ifrån den större frågan om vad det är som motiverar informanterna till att vilja vara lantbrukare. Den inre motivationen är en viktig drivkraft till varför man väljer att fortsätta vara lantbrukare.

Att arbeta som lantbrukare och driva en gård är inget man ger sig in i om man inte har ett genuint intresse och känner passion för yrket. En av de största drivkrafterna hos mina informanter är friheten i arbetet och den ständiga variationen i arbetsuppgifter. När jag frågade vad det bästa med att driva lantbruk är, så fick jag som svar att man själv får bestämma över dagarna och att det finns så mycket olika saker att göra året om, vilket gör att man inte ledsnar. Även om det innebär en del arbete och är krävande så är det värt det. Att få vara ett med naturen och att omedelbart se resultat av sitt arbete i form av växande grödor, var ett annat svar jag fick. Efter att ha träffat de fem lantbrukarna så har jag förstått att något av det tuffaste med att bedriva jordbruk är vädret. Det går inte att kontrollera vad det ska bli för väder under det kommande året, och då har man redan året innan bestämt vad man ska odla och när. Samtidigt som det är tufft att inte kunna styra vädret så är det ändå en del av tjusningen med arbetet. Andreas sade; att vara bonde är 50 procent kunskap och 50 procent väder.

Det här med friheten och att följa årstiderna och grödornas tillväxt, det är väldigt spännande. Frihet under ansvar - men det är massor av jobb. Egentligen är det bara pengarna som sätter stopp.

Att inte veta exakt vad nästa år kommer att ge i skörd eller att inte veta hur mycket det kommer regna nästa säsong är några av de orosmoment som varje lantbrukare måste känna vid varje tillfälle då växtföljden ska planeras. Därför blir planeringen viktig i deras arbete.

Av intervjuerna framgick det att de själva anses ha ansvaret att utföra jobbet och att de hela tiden måste hitta lösningar om ett problem uppstår. De måste vara förberedda och planera så gott det går i god tid och veta exakt vad som ska sås på åkrarna och när det ska sås. Detta arbete innefattar risker men det är också känslan av att lyckas med denna planering som driver lantbrukarna. I detta fall är det prestationen i sig som är tillfredställande, inte belöningen. Det finns ett behov av att prestera och det ger en stor tillfredställelse att klara uppgiften, speciellt när det funnits hinder på vägen som till exempel dåligt väder. Precis som Ahl (2004) skriver så är det de personer som känner ett stort behov av att prestera som också presterar bättre än andra och detta behov blir därför till en viktig motivationsfaktor för dessa individer.

Man måste arbeta med vädret och inte mot vädret.
Är man duktigt att bedriva lantbruk så kan man
nog bedriva vilken verksamhet som helst, det
ställer väldigt stora krav på utövaren och har man
tur så får man ett kanonår.

Jag tycker mig även kunna se en inre motivation i alla lantbrukare jag mött, då ingen gör något de inte är intresserade av eller tycker är roligt. De bedriver den inriktning de själva anser är roligast och som passar gården bäst, och de ser sitt arbete mer som en livsstil än ett jobb. Jag tror inte att man skulle kunna driva lantbruk om den inre motivationen inte fanns, inte minst för att kunna stå emot alla yttre påfrestningar som till exempel regler och väder.

Och ibland känns det inte som jag ens har jobbat,
att klippa gräs och tvätta maskiner kan jag tycka är
mer avkoppling trots att det utåt sett är jobb.

Miljöintresset och medvetenheten finns hos alla lantbrukare men uttrycks på lite olika sätt. Alla medger att de skulle kunna göra mer för miljön men att det krävs tid, pengar och kunskap. Kan man inte se

nyttan med det på den egna gården så är det inte lika stor chans att det genomförs. Samtliga informanter kan tänka sig att göra mer för den biologiska mångfalden på sina gårdar men det gäller att göra det på rätt sätt. Med rätt sätt menar informanterna att det bland annat inte skulle uppskattas om det kommer som ett lagkrav. Det skulle även bli mer motiverat att genomföra om syftet med åtgärden var tydlig och man som lantbrukare förstår varför åtgärden är viktig. Det finns redan många regler som ska följas och en av lantbrukarna uttryckte att det kan innebära att man får ge upp något annat till följd av miljöarbetet.

För att lantbrukare ska känna sig motiverade att utföra miljöåtgärder krävs det att de är intresserad av arbetet som ska genomföras, menar Karlsson (2012). I en studie där Karlsson (2012) intervjuat rådgivare och lantbrukare om hur de tillsammans kan främja biologisk mångfald visade det sig att intresset hos lantbrukare är avgörande. Att odla spannmål till exempel sågs som det riktiga yrket, medan arbetet för att gynna fåglar upplevdes mer som en hobby, något man gör för att det är intressant. Resultatet av denna studie var bland annat att det behöver ske en attitydförändring där naturvård får högre status och börjar ses som en viktig verksamhet för lantbrukare, även om det bara är en bisyssla på gården.

I Karlssons studie framkom även att ett sätt att öka intresset hos lantbrukarna var att påvisa deras egen nytta vid införande av åtgärder. "En förståelse för syftet kan ge ett intresse som leder till informationssökande, vilket kan leda till kunskap, vilket leder till ett vidare intresse" (ibid.) Jag tolkar resultatet av Karlssons studie som att rådgivaren har stor betydelse och ett ansvar gentemot lantbrukaren att informera på ett tydligt sätt och hela tiden visa på syftet bakom en åtgärd. Detta för att lantbrukaren ska kunna se nyttan med det på sin egen gård. Citatet nedan illustrerar det faktum att det finns ett miljöintresse hos de lantbrukare jag intervjuat, men det visar även att miljöåtgärder inte alltid motiveras för lantbrukaren och det blir då svårt för lantbrukaren att se vad det skulle ge för resultat.

Vi har ju ganska mycket regler ändå som man ska hålla på och följa, och kommer det såna här grejer (miljöåtgärder) som inte ger mig nåt extra. Det kommer in fel då, tycker jag. Men idén är ju bra. Jag har ju ett intresse för miljön, jag bor ju på gård. Jag brukar säga det att det är mitt vatten som jag

förstör när man håller på med kemisk bekämpning och det är man ju ganska beroende av.

5.2 Praktiska åtgärder på gårdarna

Jordbruksverket har i rapporten *Åtgärder för att gynna biologisk mångfald i slättbygder*, (2011) sammanställt ett antal åtgärder som kan öka den biologiska mångfalden på landets gårdar. De menar att det är viktigt att slå vakt om den biologiska mångfalden, dels för att leva upp till konventionen om biologisk mångfald, men även för att vi inte ska gå miste om de ekosystemtjänster som ett varierat växt och djurliv ger oss. Miljöstöden har visat sig otillräckliga för att bevara den biologiska mångfalden och Jordbruksverket menar att det finns ett ökat behov av enkla åtgärder som lantbrukare själva kan genomföra på gården. Det är dock viktigt att rekommenderade åtgärder är baserade på fakta och inte på olika uppfattningar. I rapporten står åtgärder som kan tänkas vara effektiva och användbara för lantbrukarna i fokus.

Jordbrukets intensifiering har resulterat i en ökad specialisering av gårdar. Många gårdar i slättbyggd är specialiserade på växtodling med korta växtföljder och få grödor. (Smith m.fl., 2011) Konsekvensen av detta blir en mindre variation av livsmiljöer, som leder till en minskad biologisk mångfald. Det finns olika sätt att öka den biologiska mångfalden på men det handlar främst om att variera odlingen och att minska odlingsintensiteten på åkrarna. Detta för att främja nya habitat för växt- och djurlivet. Ekologisk odling, skötsel av befintliga kantzoner, fågelåkrar och mångfaldsträda är exempel på åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden. (ibid.)

På de gårdar jag besökt arbetar man med biologisk mångfald på olika sätt och i olika stor utsträckning. Gemensamt för alla gårdar är dock vikten av att kunna se nyttan på gårdsnivå av varje åtgärd som ska genomföras. De vill förstå och kunna se, enligt min tolkning, vad åtgärden skulle innebära för just deras gård, både på kort och lång sikt. Samtliga lantbrukare som jag har pratat med berättade att det är svårmotiverat att vidta åtgärder för biologisk mångfald om de själva inte kan se nyttan med det. Det mesta som görs på gårdarna idag är det som redan är reglerat och därför måste följas. Däremot visar alla ett intresse för att göra mer men det ska då kännas motiverande för dem.

Samtidigt som alla är intresserade av göra mer för miljön och naturen så driver de flesta sina gårdar som ett företag där målet är att

maximera den privata vinsten. För dessa lantbrukare är ekonomin en betydande motivationsfaktor. Det här citatet illustrerar detta:

Vi driver det här för att maximera vår privata vinst
i det här bolaget på den här platsen på det här
tidsperspektivet.

Lantbrukarna berättar att orsaken till varför de inte gör mer för biologisk mångfald delvis beror på att de själva saknar kunskap kring ämnet, men också för att det inte alltid är ekonomiskt motiverat att genomföra en viss åtgärd som skulle kunna gynna den biologiska mångfalden på gården. Inte alla, men några av informanterna uttryckte att för att det ska kännas motiverat krävs det någon form av kompensation för det arbete som det skulle innebära. Det behöver inte nödvändigtvis vara ekonomisk kompensation även om det i denna studie visat sig vara en viktig faktor.

Vi skulle kunna göra mer för biologisk mångfald.
Kunskapsbrist kan förklara varför vi inte gör mer
till viss del, men då måste man få något för att man
gör det också. Vi förvaltar ju bara jorden ett tag.
Det funkar ju inte heller att bara få ekologiskt stöd.
Men vi vill ju behålla de naturliga pollinatörerna,
så helt klart är vi med för att jobba mer för det.

Karlsson (2012) skriver att medias bild av lantbruket påverkar lantbrukarens bild av sitt arbete och sin egen roll i samhället. Lantbrukaren framställs å ena sidan som förvaltare av naturen och dess värden, samtidigt som det finns en bild av lantbrukaren som en miljöbov som orsakar klimatförändringar och miljöproblem. Denna motsättning, som även mina informanter kunde känna igen, leder till minskad motivation för att utföra miljöfrämjande åtgärder eftersom lantbrukarens bild av sin egen roll och identitet påverkas.

Studier har visat att lantbrukare ser sig själv som livsmedelsproducenter i första hand men i och med systemet med miljöersättningar blir lantbrukare utsedda av allmänheten till naturförvaltare, medan lantbrukarna istället talar om sig själva som både brukare och förvaltare av naturen. Detta går emot biologers syn på naturen som istället menar att naturen ska bevaras och skyddas. Därför blir åtgärder som innebär att marken inte ska brukas

omotiverade och ointressanta, då det går emot denna bild som lantbrukaren har av sig själv. (ibid.)

Så här uttryckte sig en av informanterna om samhällets bild av lantbruket:

Man blir ju lite sur när lantbruket hela tiden får bära hundhuvudet för alla läckage [...] Sen är det väl lite hyckleri tycker jag. När man går över på andra sidan Östersjön, där halva öststaterna för ut sitt avlopp rakt ut i vattendraget och så är det vi som ska beskattas och få bära hundhuvudet.

I detta avseende tror jag att den yttre motivation kan vara ett sätt att få lantbrukare att vidta fler åtgärder för biologisk mångfald, åtminstone i de fall där lantbrukaren driver sin verksamhet i vinstsyfte. Mina intervjuer visar att samtliga som deltagit i studien brinner för sitt yrke och drivs av passion men jag tycker mig också kunna se olika mål med verksamheten. De lantbrukare som driver sin verksamhet för att optimera sin vinst i företaget skulle motiveras av yttre faktorer, till exempel ekonomiskt stöd (Ahl, 2004). Det skulle kunna vara miljöersättningar för åtgärder som gynnar biologisk mångfald eller kompensation för utebliven skörd till följd av anläggning av kantzoner till exempel. De lantbrukare som berörs av vattenskyddsområde och har strängare regler kring bekämpningsmedel och kantzoner skulle också vilja bli kompenserade för den mark som inte går att odla på grund av regleringar. Här är ett citat som illustrerar detta:

Jag berörs själv mycket av det här i och med vattenskyddsområdet då jag måste avsätta 24 meter. Mina åkrar ser ut som ett jäkla lapptäcke i stort sätt. Jag kan förstå det också men det är ingen som vill betala för det. Man ställer gärna kraven att vi ska fixa det här. Jag får ju inte mer i skörd när jag ligger med alla restriktioner kring vattenskyddsområdet men är det någon som betalar mig för det här?

De skulle förmodligen fortsätta med det de gör idag eftersom den inre motivationen finns kvar men att få en ytterligare belöning skulle kunna motivera dem att göra mer. Nu vet lantbrukarna att kommunen aldrig skulle ge ekonomiskt stöd, men även stöd i form av kunskap, information eller ökad dialog skulle kunna ses som en variant på yttre motivation i detta fall.

När jag frågar Pär vad han gör för att gynna den biologiska mångfalden på sin gård berättar han att han anlägger kantzoner för fåglar och andra djur som gynnas av det och att de snart ska så in fågelåkrar, ett samarbete med ornitologiska föreningen. Han kör även bara med ett visst slags insektsmedel en gång per år och undviker att köra i blommande gröda, men det är det också lag på.

Det är framför allt kantzoner och fågelåkrarna som han självmant gör för den biologiska mångfalden, resten är styrt av lagar och regler. I citatet nedan tycker jag att Pär fångar komplexiteten i frågan.

Det blir ju mer ogräs på eko och mer blommor och så, och det är väl det vi får väga upp för genom att så in kantzoner och anlägga lite sådana här viltåkrar kanske, och ha lite såna grejer istället. Det är egentligen det vi gör för biologisk mångfald. På en veteåker vill vi ju ha en så liten biologisk mångfald som möjligt, i alla fall i växtfrågan, där vill ju bara ha vete. Men i jorden så vill vi ju alltid ha ett så rikt djurliv som möjligt, maskar och sån't, för att vi vill bruka jorden på ett bra sätt.

Att ändra inriktning på jordbruket till ekologisk odling är inget som i dagsläget lockar någon av lantbrukarna. Detta beror framför allt på att intresset för att driva ekologisk odling är för liten, och att det skulle innebära stora kostnader då samtliga är överens om att djur i sådana fall borde finnas på gården. Pär berättar att om det hade funnits en bättre ekonomi för hans gård så skulle de självklart driva den ekologiskt. Men på en ren spannmålsgård så är det i dagsläget en mer ekonomisk fördel att driva konventionellt. För hans del så skulle ekologisk produktion innebära en dramatisk minskad skörd och det skulle i slutändan inte vara lönsamt, trots att lantbrukare får mer betalt per kilo spannmål i ekologisk odling.

Andreas på Balingsta prästgård har själv funderat på att ställa om till ekologisk produktion men det är inte motiverande, framför allt på grund av att djuren måste till, och det är han inte intresserad av.

Men man ser ju vinningen av det miljömässigt och du får bättre jordstruktur av vallar och allting så det är klart att man tänkt på det. Jag känner inte att jag vill satsa de pengarna på det nu. Och ekoodling utan djur är inte riktigt hållbart. Man måste ha kretsloppet, och ekogödsling är åt helvete för dyrt.

Även om studier visar att ekologisk odling gynnar den biologiska mångfalden i större utsträckning så finns det saker att göra i det konventionella lantbruket också. Om det inte är tillräckligt motiverande eller ekonomiskt genomförbart att ändra inriktning till ekologiskt, som en typ av åtgärd, så måste miljömålsarbetet utgå från de lokala förutsättningar som finns. Det skulle i sådana fall innebära att myndigheter samverkar mer med lantbrukarna för att hitta lösningar och åtgärder som fungerar i praktiken och att det är mer lokalt förankrat.

På Andreas gård görs en del för att öka den biologiska mångfalden. Han försöker att odla nån form av vallfröblandning i alla kantzoner, detta för att främja pollinerare. Han försöker även ha lite raps och ärtor för att dessa grödor blommar längre. Han väljer även att ha i stort sett plöjningsfritt på åkrarna vilket har sina fördelar. Användandet av bekämpningsmedel är begränsat och det sprutas aldrig mer än vad som krävs. Detta är gemensamt för alla gårdar. Det kostar framför allt pengar att bespruta ofta, men miljönyttan av att inte köra i onödan är också en orsak. I växtodlingen finns det mycket som kan göras i syfte att främja biologisk mångfald, men regler kan ibland försvåra arbetet och i vissa fall begränsa miljönyttan. Ett exempel på detta är införandet av så kallade ekologiska fokusarealer som Andreas tror kan ställa till det för hans ärtodling.

Man håller ju på med ekologiska fokusarealer nu som man eventuellt inte ska få spruta alls i, typ ärtor och träda och sån't där. Nu får man ju inte spruta på ärtorna så då kommer ärtodlingen att gå ner. Då blir det ett minus kan jag tycka för då får du ju ingen bra växtföljd. Då är det ju bara

spannmål som vi odlar sen. Så ibland kan det ju kännas att vi sköter det där bättre själva, haha.

Marcus på Viksta berättar att han inte gör något speciellt för att öka den biologiska mångfalden på sin gård, mer än att han anlägger lärkrutor. Han säljer idag sitt höstvetete och vårvete genom ett odlingskoncept som Lantmännen har initierat. Det heter *klimat och natur* och innehåller olika kvalitetstillägg som bidrar till en mer hållbar odling samtidigt som lantbrukaren får mer betalt för sin skörd. I detta koncept finns införandet av lärkrutor som en åtgärd som ska genomföras. Konceptet ger en unik möjlighet för lantbrukare att höja värdet på sin spannmålsodling och är speciellt framtaget för konventionella spannmålsodlare (Lantmännen lantbruk, 2014).

Sandbro är den enda gården i studien som har djur och detta är i sig en åtgärd som ses som främjande av biologisk mångfald. Görän odlar därför vall som också är bra för djurlivet. Även breda kantzoner finns på åkrarna för att skydda vattendrag och det faktum att Görans gård ligger i ett yttre vattenskyddsområde medför stängare regler mot besprutning, och därmed gynnas växt- och djurlivet. Han försöker också att spruta bekämpningsmedel mindre än det som rekommenderas, och försöker hela tiden utnyttja vädrets makter så att det blir bra läglighet på det hela vilket enligt han betyder att man minimerar substansen och går med väderleken istället. Han försöker också att ha varierad växtföljd och att inte köra med monogrödor. Även hos Görän finns en osäkerhet kring hur man på bästa sätt gynnar den biologiska mångfalden och det visar på att det är en komplex fråga. Det finns ingen enkel eller rätt väg att gå men alla gör det de kan utifrån sina egna förutsättningar.

Jag vet ju inte om jag stödjer eller om jag förstör. Jag försöker ju supporta, men jag vet inte, jag förmodar att ett rent eko lantbruk skulle stödja biologisk mångfald ännu mer, men herregud alltså; Då kommer landskapet se för jävligt ut efter ett par år. Vårt sätt att jobba med besprutning och handelsgödsel kan ge skada, det förstår jag, även om man försöker minimera den. Ja det är svårt. Jag tycker det drar mer och mer åt eko, och det allmänna ställer större och större krav.

5.3 Kommunen och lantbruket

I denna del av uppsatsen ska lantbrukarnas syn på kommunen diskuteras och hur de tänker sig att en framtida kontakt med Uppsala kommun kan se ut, utifrån lantbrukarnas egna erfarenheter och förutsättningar. Något som tydligt framgick under intervjuerna var att det i dagsläget inte finns någon kontakt med kommunen, förutom med miljökontoret som utför tillsyn på gårdarna. Detta har dock inget med odlingen att göra och utförs inte heller i syfte att öka den biologiska mångfalden. Däremot finns det ett intresse hos lantbrukarna att samverka med kommunen i syfte att förbättra miljön. Alla var dock eniga om att det måste ske på rätt sätt och att det inte får bli för mycket byråkrati eller pappersarbete. Med rätt sätt så menar mina informanter att det måste ske med dialog och att det finns en förståelse och tillit. Att kontakten inte bara handlar om att kommunen ställer krav som lantbrukarna bara ska följa. Enkelriktade krav skapar i dagsläget misstro, och min upplevelse, efter att ha pratat med mina informanter, är att lantbrukarnas relation till kommunen inte är speciellt god.

Vi har ju kunskapen. Lantbruket sitter ju på den absoluta merparten av all mark, det är ju så. Vi sitter ju där. Biologisk mångfald skapas inte inne i städerna, utom en försvinnande liten del. Det skapas ju utanför städerna. Och då måste det ske i harmoni med lantbrukarna. De kanske inte upplever att de skapar en massa misstämning för de tycker att de är i sin fulla rätt att ställa de här kraven, men det gör de. Man blir förbannad.

Lantbrukarna vet inte vilken typ av stöd som finns att få hos kommunen idag, eller vilken typ av kunskap kommunen har inom jordbruksfrågor. Det i sig är ett problem. Även i detta citat nedan, framgår det att den enda kontakt man har med kommunen idag är via kontroller.

De ställer bara krav och kontrollerar och gör lokala bedömningar vilka sprutmedel man får välja. Även där är man ju i händerna på kommunen.

Idag är det länsstyrelsen i Uppsala som lantbrukarna har mest kontakt med när det gäller växtrådgivning eller ansökningar av olika stöd. När jag frågar lantbrukarna hur de känner inför en ökad kontakt med kommunen gällande miljöåtgärder så får jag lite olika svar. Framför allt positiva reaktioner men det finns även några som uttrycker sin oro. Till exempel att miljöåtgärderna i sådana fall måste fungera med lantbrukarnas egna produktion, och att det känns fel när det kommer som en regel eller lagkrav. Nedan är ett citat som visar att man känner oro i fall det kommer ytterligare en aktör och ställer krav på miljöarbetet.

Just nu så är det ju länsstyrelsen och jordbruksverket som är på oss om biologisk mångfald, inte kommunen. Där får man ju också passa sig om det kommer ytterligare en och ska bråka. Då måste de prata med varandra, så det inte kommer olika regler [...] Och då blir ju den här trovärdigheten då som vi säger att man ska ha, då blir den ju sämre alltså. Så kanske de inte pratar samma språk heller.

Det är till viss del en ekonomisk fråga om det ska fungera i praktiken. Marcus svarar att det skulle innebära en annan uppoffring för honom i form av tid, eller att andra åtaganden får lida, och då måste de nya åtgärderna kännas ekonomiskt motiverande för att de ska vara värda att genomföra. Andreas menar istället att han inte behöver något direkt av kommunen. För honom är miljöåtgärderna ett intresse och han gör det för att det är kul. Allt är inte ekonomiskt motiverat och han får inget extra för att han sår en rolig blandning som gynnar pollinerare i kantzonerna. För honom är detta engångskostnader som han ändå har råd med och som han tycker är spännande att experimentera med.

I mitt samtal med Pär så handlar det mer om vikten av att stötta djurproduktionen och att kommunen borde se över upphandlingen av lokal mat. Jordbruket kan bidra med djur menar Pär som visar sig ha en stor betydelse för biologisk mångfald och betesmarker. Han kan

inte förstå hur kommunen inte kan stötta lokala djurproducenter i större utsträckning, som ett led i att öka den biologiska mångfalden.

Att köpa in eko är ju ett bra mål som kommunen har, men det är ju bara politiskt skitsnack för man har samtidigt sagt att det aldrig kommer finnas några mer pengar till det, och då faller ju det direkt. Man kunde ju ha skippat det ekologiska och bara tagit närproducerat istället. Du kan köpa tyskt ekologiskt och det går före svenskt konventionellt., man kunde ju ringa in det lite mindre.

Vad jag vill lyfta fram i denna del av uppsatsen är att även om lantbrukarna har olika uppfattningar om vad som krävs av kommunen eller av dom själva så har alla ett gemensamt intresse i att driva ett hållbart jordbruk för kommande generationer. Samtliga bryr sig om miljön och ser det som en självklar del i sitt arbete. Eftersom det är primärt länsstyrelsen som arbetar med dessa frågor idag så känner jag även av en oro hos lantbrukarna om att det ska komma ännu en myndighet och blanda sig i.

Jag upplever att lantbrukarna vill att myndigheterna får in ett annat tankesätt och informanterna menar att myndigheterna generellt sett behöver få ökad förståelse för det praktiska arbetet på gårdarna. De känner att många av de regler och åtgärder som införs inte passar deras sätt att odla eller krånglar till deras arbete i onödan.

Jag skulle uppskatta mycket om man hade en dialog. Framför allt skulle jag önska att de satte sig in i lantbrukssituationen så de får förståelse för det här. Inte bara kravställande utan att det finns en viss förståelse för vad som är möjligt och inte möjligt. För det finns ju en ekonomisk sida av det här och idén kan ju inte vara att lantbruket ska försvinna så att säga.

I rapporten *Bönder, myndigheter och naturbetesmarker* har forskaren Ulrich Nitsch dokumenterat hur relationen mellan lantbrukare och myndigheter ser ut i arbetet kring skötsel av naturbetesmarker. Han har intervjuat lantbrukare och tagit reda på

deras synpunkter och erfarenheter av skötsel av naturbetesmarker. Han menar att det uppstår störningar i mötet mellan lantbrukarna och myndigheter då de har olika perspektiv och makt. Denna störning motverkar arbetet för miljömålen och Nitsch menar att det krävs en utveckling av former för dialog och samverkan mellan bönder och myndigheter. (Nitsch, 2009) Åkrarna, växterna och djuren är resultat av lantbrukarnas arbete och är en del av lantbruksföretaget. När en myndighet kommer i kontakt med ett lantbruksföretag genom ekonomiska incitament och regelkrav ingriper de i lantbrukarnas arbete. För att dessa styrmedel ska träffa rätt gäller det att myndigheterna besitter rätt kunskap om vad det innebär att driva lantbruk och att vara lantbrukare. Nitsch liknar det vid en läkare som skriver ut recept och bestämmer vilken typ av vård en patient ska ha utan att ens ha träffat personen i fråga. Det kan gå bra men man kan lika gärna missa viktig information och riskera att patienten inte går med på behandlingen. Precis som att en lantbrukare kan tappa motivationen i sitt arbete på grund av dålig kommunikation med myndigheten. (ibid.)

På grund av att det finns brister i relationen mellan lantbrukare och myndighet försvåras lantbrukarens arbete och sänker deras motivation vilket i slutändan leder till att båda parter förlorar. Nitsch, (2009) menar att det i grund och botten handlar om skillnader i perspektiv. Det syns även i intervjuerna som denna studie har visat. Lantbrukarna upplever precis detta, att kommunen inte tar hänsyn till vad som är möjligt och inte att genomföra på gårdarna. Dessa skillnader i perspektiv har sitt ursprung i att en kommun och en lantbrukare verkar i olika sammanhang. Myndigheter besitter även mer makt då de ansvarar för de regler som tillämpas samt vad lantbrukaren får i ekonomiskt stöd. De båda agerar utifrån sina egna erfarenheter, kunskaper och behov och det är där förändringen behöver ske. Båda parter behöver få förståelse för varandras perspektiv och mötas i dialog. Lantbrukarnas kunskap och engagemang för djur och natur är ovärderliga i arbetet för att öka den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. (ibid.)

Jag har under studiens gång fått höra exempel från när lantbrukarna kontaktat kommunen angående åtgärder som de vill genomföra på gården eller i närområdet men då mötts av avslag utan någon direkt förklaring varför. I ett av fallen fick man som svar att det avslås av rent principiella skäl. Ärendet handlade om rörläggning av några gamla diken i syfte att bruka åkern på ett mer effektivt sätt.

Miljökontoret menade då att ett sådant ingrepp innebär rationalisering och därför avslås det direkt. Här försökte även lantbrukaren att komma med förslag på andra åtgärder som han kunde genomföra i utbyte mot att ta bort dikena. Men det spelade ingen roll just då.

Jag tänker inte lägga någon värdering i hur samtalet gick till eller huruvida kommunen agerade på rätt sätt eller inte. Min tolkning är att det idag saknas tillit mellan lantbrukare och kommunen. Kanske är det till och med så att det saknas förståelse av varandras perspektiv och att kommunen borde inleda någon form av medborgardialog i syfte att öka tillit och delaktighet gällande miljöåtgärder.

En god dialog mellan kommun och företagare ger förutsättningar för ett bra företagsklimat. Detta menar Svenskt Näringsliv. För att en bra dialog ska ske krävs både kunskap och insikt hos kommunen om hur det vardagliga arbetet ser ut för en företagare. Men det går åt båda hållen. Det handlar också om att få företagare att förstå hur kommunen fungerar och informera om vad de kan få för typ av stöd av sin kommun. Företagsbesök är ett sätt att skapa dialog på, skapa mötesplatser är ett annat. Företagsbesök sker bäst när de är prestigelösa och att det finns utrymme för att ställa frågor och att öppet prata om problem och lösningar. Att utveckla kommunikationsvägarna är ett förslag för att bibehålla en löpande dialog mellan företag och kommun (Svenskt näringsliv, 2014). Denna rapport från svenskt näringsliv riktar sig till politiker och deras arbete för ett bättre företagsklimat i kommunen.

Om målet är att kommun och lantbrukare ska samarbeta måste de börja lyssna och lära av varandra. Det kräver kommunikation. Det kommer fortfarande finnas olika perspektiv och de försvinner inte bara för att man börjar kommunicera, men däremot kan motivationen och energin öka hos båda parter bara av att en dialog inleds. Viktigt att nämna är också att en god dialog och samarbete kräver förtroende, och saknas det tillit är risken stor att det leder till konflikter och missförstånd. (Nitsch, 2009)

Det är viktigt att även visa respekt i sådana här situationer och att man försöker förstå varandras förutsättningar. "Myndighetens representanter behöver förstå och respektera böndernas perspektiv med dess utgångspunkt i lantbrukets livsform och livsvärld. Bönderna behöver förstå och respektera myndighetens perspektiv med dess utgångspunkt i systemets värld". (Nitsch 2009, 67)

Jag vet inte hur det ser ut i andra sektorer i kommunen men efter att ha pratat med människor verksamma inom lantbruket så har jag förstått att lantbruksföretagen önskar mer dialog med kommunen. Den bild lantbrukarna ger, ger intryck av att lantbruksföretagen inte prioriteras av kommunen i dagsläget. Jag tror att en ökad dialog och bättre kommunikation mellan kommun och lantbrukare därför kan vara en möjlig väg att gå. Jag låter detta citat får avsluta diskussionen om kommunen och lantbruket.

Mer kunskap om de områden de ska ge sin in på och förståelse för motparten. Ekonomiskt stöd skulle jag inte ens drömma om att få. Jag skulle vilja att kommunen hade en positiv inställning till lantbruket och försöker närma sig dem på ett öppet sätt och föra en dialog. Vi kanske inte behöver att de blandar sig i mer o.s.v. men alltså att det finns någon form av dialog och inte bara är ett myndighetsutövande som det är idag. Så upplever jag det i alla fall.

Kap 6. Slutsats

I detta sista kapitel presenterar jag min slutsats och förtydligar svaren på de frågeställningar som diskuterats i uppsatsen.

6.1 Syftet

Syftet med denna studie är att undersöka hur arbetet med miljömålet *ett rikt växt- och djurliv* genomförs. Specifikt har jag valt att undersöka vad det är som motiverar konventionella lantbrukare i Uppsala till att vilja främja den biologiska mångfalden och arbeta med detta miljömål.

Som teoretiskt verktyg har jag använt mig av motivationsteori där begreppen inre och yttre motivation varit i fokus. Uppsatsen har diskuterat vad det är som motiverar lantbrukarna som deltagit i studien till att vilja arbeta mer med åtgärder som gynnar biologisk mångfald, vad för typ av åtgärder som idag utförs på gårdarna i syfte att främja biologisk mångfald samt på vilket sätt en ökad kontakt mellan Uppsala kommun och lantbrukare skulle kunna främja den biologiska mångfalden i kommunen.

6.2 Vad är det som motiverar lantbrukarna till att vilja arbeta mer med åtgärder som gynnar biologisk mångfald?

I mina samtal med lantbrukarna har det framgått att alla är intresserade av att jobba med miljöfrämjande åtgärder, förutsatt att det lönar sig ekonomiskt. Nya åtgärder kommer inte heller uppskattas om de kommer som ett lagkrav eller om de inte tillför någon nytta på gårdsnivå. Det är svårmotiverat att genomföra något om man själv inte kan se nyttan. Lantbrukarna vill gärna se att mer görs för att öka den biologiska mångfalden men de skulle bli mer motiverade om det kom i form av en morot eller som ekonomiskt stöd.

I intervjuerna har det framkommit att lantbrukarna önskar en ökad förståelse hos kommunen för det praktiska arbetet på gårdarna. De menar att det behövs mer kunskap kring detta på tjänstemannanivå. Det har även framgått i studien att lantbrukarna själva saknar mycket kunskap kring biologisk mångfald och hur de på bästa sätt kan främja detta i sitt arbete. Allt för ofta införs det åtgärder som i lantbrukarnas ögon inte känns motiverande då de inte ser nyttan på sin egen gård.

Lantbrukarna drar slutsatsen att kommunen inte verkar känna till gårdarnas förutsättningar och odlingsmöjligheter, vilket de upplever är ett stort problem för lantbrukarna och bidrar till onödig irritation.

6.3 Vilken typ av åtgärder genomförs på gårdarna i syfte att främja biologisk mångfald?

De åtgärder som idag genomförs på gårdarna jag besökt är framförallt sådana åtgärder som redan är lagstyrda och reglerade, och därför måste följas.

Några av dem genomför åtgärder utanför regelverket som de själva vet gynnar den biologiska mångfalden, men samtliga har sagt att de kan göra mer. Det har visat sig att alla har ett intresse för att göra mer, men det ska då kännas motiverande för dem. När det gäller åtgärder som gynnar biologisk mångfald har studien visat på att lantbrukarna uppger viss kunskapsbrist som en faktor bakom varför det inte görs mer. En annan faktor är ekonomi. Det är inte alltid ekonomiskt motiverat att genomföra en viss åtgärd i syfte att öka den biologiska mångfalden.

Exempel på åtgärder som idag utförs på gårdarna i syfte att främja biologisk mångfald:

- Kantzoner för fåglar och andra djur som gynnas av det
- Undvika att köra i blommande gröda
- Anpassa odlingen i kantzonerna för att gynna pollinerare
- Odlar grödor som blommar längre
- Varierande växtföljder
- Plöjningsfria åkrar
- Begränsa användandet av bekämpningsmedel och aldrig spruta mer än vad som krävs.

6.4 På vilket sätt kan en ökad kontakt mellan Uppsala kommun och lantbrukare främja arbetet med den biologiska mångfalden i kommunen?

Denna fråga är inte bara den sista utan också den mest komplexa av de tre frågeställningarna som diskuterats i uppsatsen. Efter att ha analyserat mitt material har jag dragit slutsatsen att en ökad dialog mellan kommunen och lantbrukarna skulle kunna gynna den biologiska mångfalden. Det är lantbrukarna som brukar dessa marker och som har möjlighet att påverka den biologiska mångfalden i deras dagliga arbete. En ökad dialog med kommunen skulle kunna öka kunskapen och motivationen hos lantbrukarna till att vilja göra mer. Detta skulle i sin tur kunna motivera tjänstemännen på kommunen i deras fortsatta miljömålsarbete.

Lantbrukarna i Uppsala kommun vill arbeta mer med åtgärder som gynnar biologisk mångfald, men det måste kännas motiverande för dem. De vill även öka kontakten med kommunen, men det måste ske med öppen dialog och förståelse för varandras perspektiv. I det arbetet har kommunen en viktig roll. Detta har i studien visat sig vara bland det viktigaste för ett framtida samarbete. En dialog behövs dels för att öka förtroendet för kommunen men också för att båda parter ska få ett bredare perspektiv. Lantbrukarna sitter på kunskap som kommunen inte har och vice versa.

Förhoppningsvis leder det till ett framgångsrikt miljömålsarbete i framtiden och att det 16:e miljömålet kan uppnås i Uppsala. Eftersom det idag inte finns någon kontakt kring dessa frågor mellan lantbrukarna i Uppsala och kommunen så ser jag detta som ett ypperligt tillfälle att påbörja en dialogprocess i syfte att öka den biologiska mångfalden i kommunen. Även om denna studie inte inkluderar alla kommunens lantbrukare så visar den ändå att intresset för dialog omkring biologisk mångfald finns. Så länge åtgärderna är motiverande och har ett tydligt syfte, som även är relevant för lantbrukarna, så finns det förutsättningar för att kommunen kan få med sig lantbrukarna i sitt miljömålsarbete. Jag hoppas även att studien väcker frågor och diskussion hos de tjänstemän som arbetar med dessa jordbruksfrågor och att lantbrukarnas röster blir hörda, samt att kommunen ökar kontakten med lantbrukarna och involverar dem i det lokala miljömålsarbetet på ett fungerande sätt. Landsbygden och dess odlingslandskap är trots allt hem för flest antal djur och växter, och därför måste miljömålsarbetet ske tillsammans med de personer som tar hand om detta landskap, nämligen lantbrukarna.

Källförteckning

Ahl, A. 2004: *Motivation och vuxnas lärande - en kunskapsöversikt och problematisering*. Kalmar: Lenanders grafiska AB.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:211500/FULLTEXT01.pdf> [2016-11-29]

Fritids- och naturvårdsnämnden, 2004-2005: *Naturvårdsprogram för Uppsala 2006-2009*. Kommunikation & IT, Uppsala kommun 2008. (<https://www.uppsala.se/contentassets/9a80991a064f4ef79ae1ac96d8104465/naturvardprogram.pdf>) [2016-11-01]

Jensen, M., Lindahl, S. 2008: *Motivation i arbetslivet*. C-uppsats i arbetsvetenskap, Karlstads universitet, Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:158383/FULLTEXT01.pdf> [2016-11-15]

Karlsson, S. 2012: *Lantbrukare och rådgivare - tillsammans kan de främja biologisk mångfald*. D-uppsats i biologi, SLU, Uppsala. Institutionen för ekologi.

http://stud.epsilon.slu.se/3970/13/karlsson_s_120314.pdf [2017-01-12]

Kvale, S., Brinkman, S., 2009: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Lantmännen lantbruk, 2014: *Odlingskonceptet Klimat och Natur*.

<http://www.lantmannenlantbruk.se/sv/Vara-tjanster/Gardsmagasinet/Artiklar-fran-Gardsmagasinet/Nytt-odlingskoncept-Klimat--Natu/> [2016-11-12]

Länsstyrelsen Uppsala län, 2016: *Uppsala läns miljömålsarbete*.

<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/miljo-och-klimat/miljomal/uppsala-lans-milomalsarbete/Pages/default.aspx> [2017-01-03]

Länsstyrelsen Uppsala län, 2016: *När vi Uppsala läns miljömål?*.

<http://www.miljomal.se/Miljomalen/Regionala/Regionalt/?eqo=16&t=Lan&l=3> [2016-11-15] (2016-12-05)

- Länsstyrelsen Uppsala län, 2016: *Lantbruk*.
<http://www.lansstyrelsen.se/upsala/Sv/lantbruk-och-landsbygd/lantbruk/Pages/default.aspx> [2017-01-03]
- Miljömål.se:s redaktion, 2016: *Kommunerna*.
<http://www.miljomal.se/sv/Vem-gor-vad/Kommunerna/> [2016-11-14]
(2016-10-21)
- Nationalencyklopedin AB, 2016: *Uppslagsverket*.
<http://www.ne.se/s%C3%B6k/?t=uppslagsverk&q=motivation> [2016-11-23]
- Naturvårdsverket, 2016: *Sveriges miljömål*.
<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/> [2016-10-13]
- Naturvårdsverket, 2016: *Ett rikt växt- och djurliv..*
<http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/16-Ett-rikt-vaxt--och-djurliv/>
[2016-10-15] (2016-06-13)
- Naturvårdsverket, 2016: *Ett rikt växt- och djurliv*.
<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/Ett-rikt-vaxt--och-djurliv/> [2016-10-15]
(2016-06-13)
- Naturvårdsverket, 2017: *Biologisk mångfald*.
<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Vaxter-och-djur/Biologisk-mangfald/> [2017-01-12] (2017-01-10)
- Naturvårdsverket, 2016: *Främmande arter i Sverige*
<http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Vaxter-och-djur/Frammande-arter/>
- Naturskyddsföreningens riksstyrelse, 2013: *Jordbruk och livsmedelsförsörjning - naturskyddsföreningens policy*.
http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/jordbrukspolicy_klar.pdf [2016-11-29]
- Nitsch, U. 2009: *Bönder, myndigheter och naturbetesmarker*.
Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. CBM: skriftserie nr.23 1:a uppl.
<https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/cbm/dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/skrift23.pdf>

Pehrson, I., Edelstam, C. 2002: *Naturbetesmarker*. Broschyrer om odlingslandskapets biologiska mångfald och variation. 2:a uppl. Jönköping: Jordbruksverket.

Schildt, E., 2012: *Inre och yttre motivation - hur upplevs de och hur relateras de till prestation?* C-uppsats i psykologi, Mälardalens högskola: akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:537371/FULLTEXT01.pdf> [2016-11-14]

(SKL), Sveriges kommuner och landsting 2016: *Miljömål*. <https://skl.se/samhallsplaneringinfrastruktur/miljohalsa/miljomal.3277.html> [2016-11-10] (2016-09-14)

Smith, H., Jönsson, A & Rundlöf, M. 2011: *Åtgärder för att gynna biologisk mångfald i slättbygder - en kunskapssammanställning*. Lunds Universitet <http://www.jordbruksverket.se/download/18.6f9b86741329df6fab480001234/1370040357356/%C3%85tg%C3%A4rds katalog+slutversion.pdf> [2016-11-14]

Världsnaturfonden, 2012: *Naturbetesmarker - en resurs som måste användas*: Norrmalmstryckeriet. <http://www.wwf.se/source.php/1530902/naturbetesmarker.pdf> [2016-11-29]

Bilaga 1 - Frågeformulär

1. Skulle ni vilja berätta lite om gården och dess historia?
2. Vad är det bästa med att bedriva lantbruk?
3. Vad är det svåraste med att bedriva lantbruk?
4. Har ni någonsin funderat att bedriva gården med en annan inriktning än den ni har idag? Eller haft tankar på att öka eller minska produktionen av något? Ja/Nej Varför?
5. Har ni kommit i kontakt med de nationella miljömålen sedan tidigare? Ja - I vilket sammanhang?
6. Varför behöver vi uppnå detta mål enligt dig? För vem gör vi det?
7. Är miljömålen något du brukar diskutera med familjen eller andra vänner inom lantbruket? Hur är de generella åsikterna kring dessa mål upplever du?
8. Arbetar ni aktivt idag med att främja biologisk mångfald? På vilket sätt?
9. Känner du att du skulle behöva mer kunskap om detta ämne än den du besitter idag? Saknar du någon kunskap som skulle kunna göra ditt arbete effektivare/enklare?
10. Känner du att det finns några hinder som försvårar arbetet med biologisk mångfald?
11. Vem anser du har ansvaret att miljömålet uppfylls? Regeringen? Myndigheter? Kommunen? Lantbrukarna? Konsumenterna?
- Varför? - Hur?
12. Vad tror du lantbruket kan bidra med till kommunen i deras arbete med att öka den biologiska mångfalden?
13. Vilket stöd får ni idag från kommunen?
14. Vad känner du att du har för kontakt med kommunen idag?
15. Vad skulle du önska att kommunen bidrog med för att hjälpa er upprätthålla de tjänster på gården som gynnar biologisk mångfald?
16. Hur tror du framtiden ser ut för det svenska lantbruket?